

УДК 08.01.04.330.332(447.82)

Шевчук Б. М.,

bmshevchuk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0004-325X,

д.е.н., проф., професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів.

НООЕКОНОМІКА ТА ХОЛОНОМНА АКСІОЛОГІЯ КОГНІТАРІАТУ

Анотація. Досліджуються умови та соціокультурне середовище інтегральної досяжності інтенціональних змістів інтелектуальних продуктів діяльності когнітаріату – холономності аксіологічних патернів свідомості інтелектуальних еліт нооекономіки. Стверджується, що місцем і способом руху досягнення холономності когнітивних змістів аксіологічної ідентичності культурної ментальності суб'єктів нооекономіки виступатиме не суто ринковий, а символічний обмін, де у монетизованій формі залишиться патернальний проект дарунку-у-відповідь. Стверджується, що оскільки тренди цифрових технологій протікають у напрямку досягнення нульових граничних витрат виробництва інтелектуального продукту, то зникають об'єктивні підстави формування ціни ринкової пропозиції, а отже ціновий механізм редукує до суб'єктивної невизначеності встановлення ціни товару. Констатується, що інтелектуальні проекти збережуть трудовий вміст вартості у двох випадках: 1) якщо це будуть технологічно-інженерні проекти із передбачуваним ступенем капіталовіддачі та капіталоемності та 2) якщо когнітивні тексти являтимуть собою не продукти інтелігібельної творчості, а софістичні компетентності організаційних, управлінських, консультативних та освітніх послуг. Постулюється, що холономний принцип аксіологічної континуальності культурної ментальності когнітаріату у вимірах мультиінтелектуально-мережевої актуалізації є ефективним інструментом асиміляції енергії викликів історичних флуктуацій у формі великих і малих "Чорних Лебедів". Тобто когнітаріат – це той тип "уявленої спільноти", який здатний постійно продукувати у формі мінових вартостей ціннісні патерни відтворення ідентичності завдяки онтологічній новизні створюваних текстів як їх споживній вартості, що й слугує перманентною основою пасіонарної активності. Оскільки у структурі символічного обміну відсутні підстави виникнення суперечностей розподілу (а саме сфера розподілу є першопрчиною усіх антагонізмів економічних відносин), то синергетичний ефект самозростання ланцюгів вартості в нооекономіці розширюється, емансипуючи зі сфери виробництва, охоплюючи сферу обміну і споживання у тотальності часового детермінізму – миттєвості, що нагадує євангельський ефект нагодування п'яти тисяч народу п'ятьма хлібами. У цьому полягає суть негетронійної функції когнітаріату в історії початку нової епохи – Свідомої Еволюції ноосферної цивілізації.

Ключові слова: нооекономіка, когнітаріат, холономність, аксіологія, "Чорний Лебідь", Великий Інквізитор, Еволюція Свідомості, Свідома Еволюція, символічний обмін.

Shevchuk B. M.,

bmshevchuk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0004-325X,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

NOOECONOMICS AND HOLONOMIC AXIOLOGY OF THE COGNITARIAT

Abstract. The conditions and sociocultural environment of the integral reach of the intentional contents of the intellectual products of the activity of the cognitariat are investigated - the holonomy of axiological patterns of consciousness of the intellectual elites of the nooeconomy. It is argued that the place and way of movement to achieve holonomy of cognitive contents, axiological identity, cultural mentality of subjects of nooeconomy will not be purely market, but symbolic exchange, where the paternal gift-in-response project will remain in monetized form. It is claimed that since the trends of digital technologies flow in the direction of achieving zero marginal costs of the production of an intellectual product, then the objective grounds for the formation of the price of the market offer disappear, and therefore the price mechanism reduces to the subjective uncertainty of setting the price of the product. It is concluded that intellectual projects will preserve the labor content of value in two cases: 1) if they are technological and engineering projects with a predictable degree of capital return and capital intensity and 2) if cognitive texts are not products of intelligible creativity, but sophisticated competences of organizational, managerial, consulting and educational services. It is postulated that the holonomic principle of axiological continuity of the cultural mentality of the cognitariat in the dimensions of multi-intellectual-network actualization is an effective tool for assimilating the energy of the challenges of historical fluctuations in the form of large and small "Black Swans". That is, the cognitariat

is the type of "imagined community" that is able to constantly produce value patterns of identity reproduction in the form of exchange values thanks to the ontological novelty of the created texts as their consumption value, which serves as the permanent basis of passionate activity. Since the structure of symbolic exchange lacks grounds for distribution contradictions (namely, the sphere of distribution is the root cause of all antagonisms of economic relations), the synergistic effect of the self-growth of value chains in the nooeconomics expands, emancipating from the sphere of production, covering the sphere of exchange and consumption in the totality of temporal determinism - immediacy, which resembles the evangelical effect of feeding five thousand people with five loaves of bread. This is the essence of the negentropic function of the cognitariat in the history of the beginning of a new era - the Conscious Evolution of the noospheric civilization.

Key words: nooeconomics, cognitariat, holonomy, axiology, "Black Swan", Grand Inquisitor, Evolution of Consciousness, Conscious Evolution, symbolic exchange.

JEL Classification: A13, B49, O39, P16, P49, Z10

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-74-04>

Постановка проблеми. Безпекова неспроможність міжнародних інституцій запобігати загрозам говорить про глобальні проблеми сучасних еліт, які покликані цю безпеку забезпечувати: щось не так у самих верхах, які вершать долю світу. Симулякрія інститутів – результат моральної імпотенції “великих”. Невже настав час пігмев у владі, які від титанів успадкували лише довгі тіні, котрі кидає світло цивілізації, що “Заходить” за горизонт історії? Чи не висуває час потребу нових еліт, у яких шахівниця інтересів сублімується у синергію волі до Істини? І чи можливі взагалі такі еліти? Чи може бути затребуваною посеред тотальності світ-економіки така управлінська свідомість, яка не мислила б міновими категоріями кількісного детермінізму відтворення живого на Землі? Чи можлива аксіологічна атрактивність як професійна чеснота? Чи може бути “арістос” ресурсом влади? Чи не задовго затримався зомбартівський “торгаш” у статусі “героя” на світанку бойовища Мегідо? Як приймати інтегральні рішення, коли не засоби, а цілі перебувають на полюсах альтернатив світу як дефіциту? Чи зможуть здолати цей виклик Чорного Лебедя нарцисичні IT-нігілісти, яких М. Кастельс називає “екзистенційними аутистами”? Яка еліта зможе піднести над штормами катаклізмів скрижалі знань дня завтрашнього, де віра і надія проростають із гідності і розуміння?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Що являтиме собою інтелектуальний капітал у цифрову епоху? Як співвідноситимуться знання і влада у час економіки інформаційних мереж? Чи можлива рента на інтелектуальний продукт, якщо істина є даруванням надлишку благодаті? Відповіді на ці питання ми віднаходили у поглядах і працях Шрі Ауробіндо, Ананди Кумарасвами, Рене Генона, Жоржа Дюмезіля, Мірче Еліаде, Джорджа Фрезера, Елвіна Тоффлера, Фрітьофа Капри, Марселя Енафа та ін. Зокрема: для визначення місця і ролі інтелектуальних еліт нооекономіки у структурі концепта холономності світу ми солідаризувалися з ідеями К. Зарубицького [3]; для розуміння мінового принципу символічного обміну у системі культури провини ми опиралися на ідеї О. Воронюка [1], а в

особливостях трансакції когнітивної істини простором символічного обміну нам допоміг розібратися М. Енаф [2]; тріалектичну структуру патерна сучасної влади “сила – багатство – знання” ми узагальнили з праць Е. Тоффлера [12], а суть волі до влади у цифрову епоху – заслуга А. Маклакова [6]. Ну і, врешті-решт, для розуміння концепта “Чорного Лебедя” як виклик і шанс трансформації нігілістично-нарцисичної богеми мажорів у статусі еліти у власне когнітаріат ми використали працю Н. Талеба [11].

Постановка завдання. Метою даного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування холономності цінностей когнітаріату як носіїв ідеаційної культурної ментальності нооекономіки. Процеси Свідомої Еволюції немислимі без аксіологічної синергії символічного обміну. Дарування надлишку символічного обміну еквівалентно нетранзитивне саме тому, що передбачає аксіологічну холономність – осмислення цінності онтологічної новизни інтелектуального продукту: лише так п’ятьма хлібами можна нагодувати п’ять тисяч народу, і саме такий тип “виробництва істини” передбачає нооекономіка. Когнітаріат – це меритократична еліта, для якої управління національним господарством є творчістю опредметнення істини у модусі “зрідненої праці”. У когнітологічно орієнтованому соціумі не творець онтологічної новизни слова є особливим гатунком інтелектуала – ноуменального виміру споживної вартості робочої сили, – а кожна людина є унікальним інтелектуалом. І саме тому у такому типі суспільства інституційна творчість має базуватися на принципі аксіологічної холономності свідомості когнітаріату, представники якого поділяються на дві категорії: тих, хто усвідомлює потребу як інтенціональну цінність, і тих, чий інтелект вмщує компетентності вивільнення форми актуально затребуваної ідеї. Окреслити континуальний каркас культури такого типу обмінів, що творить цілісність, – завдання даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. І лінійна, і циклічна парадигми історії оперують категорією детермінізму не лише у сенсі

каузальності подій та закономірностей явищ, а як співвідношення початку-і-кінця з новим початком. Тобто постає проблема футуросинергетичного підходу пояснення процесів життя в часі, передусім – мінімізації ролі випадку як виклику двома когнітивними актами: парадигмальним проектом і патернальним проектом. Перший є доктриною розвитку, другий – інституціоналізацією відтворення.

Феномен нооекономіки пояснюється як із позицій лінійної, так і циклічної парадигм історії. Але пояснюється по-різному. У циклічній парадигмі присутній есхатологічний фаталізм катастрофи, що нігілізує і відлякує дослідників. Але чи так це насправді?

Нооекономіка – це очікуваний тип економічної системи недалекого майбутнього, який постане внаслідок синергії сучасних процесів цифровізації, нано-нейро-біо-когні-інфотехнологій, створення штучного інтелекту, який надання послуг зробить миттєвим і тотальним, щоб суспільство масового споживання додатково редукувалося у спектакулярність нав'язуваних вражень кимось видуманої монетизованої псевдодійсності.

Але почнімо здалека, з онтологічної точки каузальності усіх когнітологічних каузальностей, які наповнюють змістами поняття “прогрес”. Загалом розвиток розуміють у детермінантах лінійності як рух від простого до складного. Але складність – синонім вразливості і, коли латентно-локальна екстерналія через “ефект метелика” постане апокаліптичною траєкторією Чорного Лебедя, гуру мейнстріму за звичкою спокійно “вмиють руки” свого розуму, точніше, моральної відповідальності за власні доктринальні помилкові істини. Чорний Лебідь – це невідворотна подія запрограмованої неunikної катастрофи як основний закон дискретності живих систем. Чорний Лебідь – це інша назва Вершників Апокаліпсису, чий гул копит чують, але ігнорують. Питання стоїть так: чи може з гнізда Чорного Лебедя вилупитися Білий Лебідь (форма порядку, вибудована не на адаптаційному потенціалі до викликів, а на здатності асимільовувати через творчість енергію виклику), а у випадку України – чи вилупиться Золотий Сокіл Тризуба?

Есхатологічний фаталізм катастрофи у циклічній парадигмі історії – це наратив невідворотності Кінця, коли політ Чорного Лебедя трансформується у вселенську тінь Люциферового крила. Тому лінійну парадигму прогресу можна вважати мегаатраактивним полюсом цивілізації. Економічна система в інституціональних патернах нормативізації розподілу – це історичний парадокс: інтенсивність упорядкування з метою напередвизначеності максимальної кількості актив мінорних трансакцій перетворює структуру у жорстку і вразливу. Тоді локальна флуктуація екстерналії призведе до каскадної катастрофи. Оскільки Чорний Лебідь, будучи квінтесенцією ентропії живих систем, невідворотний, то застосування онтологічного підходу дозволить зрозуміти сутнісні імперативи Нового Початку

серед меланхолії руїн Старого Порядку, зокрема: усвідомлення специфіки атрактивності у співвідношенні “мімезис – універсальне”, конститування екзистенційної архітектоники культури та обґрунтування ідентичності в нових обставинах історичного часу, інноваційна пропозиція аксіологічного модуса наративу безсмертя, доктринальне оформлення патерна всезагальної мети тощо. Проте фаталізм – несподіванка максимуму вразливості у життєвій події – можливий лише в умовах несвідомої еволюції плебейської маси у культивованому режимі псевдосакралізованої авідья – метафізичного неуттва. Фаталізм долається когнітивним зусиллям.

Людина утверджує своє місце у світі через становлення і розвиток. Становлення – це фіксація досягнутого у практиках відтворення. Розвиток – це аксіологічна легітимізація раніше невідомого у модус буття культури. Ідея розвитку оформлюється через проект, ідея становлення – через патерн. І перше, і друге є продуктами інтелектуальної діяльності: інтелігібельної та когнітивної, тобто є функцією свідомості. Думка – це імператив Буття, те, що вирізняє людину як духовну істоту. Думка – це об'явлення духа у свідомості.

Ми очікувано отримуємо історіософсько-пізнавальну модель біатраактивно-тріалектичної композиції, де біатраактивну дуальність становлять поняття “розвиток” і “становлення”, а тріалектичний композит – “свідомість”, “прогрес” і “культура”. Культура – це спосіб і форма поєднання творчості із знанням, де через творче преображення дійсності встановлюється зв'язок між новим і вічним. Так виникає норма як зв'язок пізнавальних форм і цінність як екзистенційний сенс та аксіологічний наратив. Матеріалом цінності виступає досвід духовного зусилля в образній маніфестації нормативної доцільності, вітальної потреби та естетичної насолоди – і тоді цінність стає відтворювальним патерном культури. Такий патерн стає нормативним взірцем – і звідси виникає його аксіологічно-праксеологічна властивість інституційної, споживної і мінорної вартості, – але взірцем подоби, феноменологічної минулості та предметом символізації.

Досвід постає з практики, яка є результатом мислення. Але і мислення зумовлюється досвідом, адже зміст розуму – це нагромадження пережитого, тобто плін часу, тобто минулого, відомого. Ідея – продукт розуму, тобто того, що зафіксовано у пам'яті як пережите. Усе, що потрапляє в поле зору як об'єкт пізнання, піддається ціннісно-асоціативному аналізу, після чого опредметнено ідентифікується на аксіологічній шкалі свідомості як власне досвід. А це вимагає часу: тривалість руху думки відбувається у діапазоні психологічного часу, а отже – думка є минуле.

Але, з іншого боку, думка – це бачення речей, які ще не існують. Чи може належати минулому те, що не існувало? Для актуально існуючого суцього минуле – це небуття, а думка – це початок, об'явлення буття образу, іманентне містерійне дійство на екрані свідомості. Усе, що зародилось в

думці, – існує, бо для неможливого немає ідеї, для неіснуючого немає проявлення, немає способу вираження, немає суцього. Думка породжує образи – істот духовного плану, отекстовлені сенси семантичного вакууму, які прагнуть опредметнення як подія в часі та тіло у просторі, тому думка породжує дію, уява цілеорієнтує волю. Тому думка – першооснова творчості і при цьому вона фрагментарна, не здатна бачити інтегральні причинності образотворення, тому людське мислення несе печать недосконалості – авідьї. Образ сприйняття фрагментарно детермінується у системотворчому пошуку засобів опредметнення. І саме тут-і-тепер включається багаж досвіду технологічного освоєння світу речовинного формотворення, тобто задіюються ресурси минулого з комірчин пам'яті. Але синтез думки і дії завжди відбувається в актуальній миттєвості теперішнього, коли слово через працю набуває модусу тілесності – слово стає тілом, уречевленим фактом буття суцього. Творчий фокус уваги свідомості – це завжди теперішня актуальна конвертація двох вимірів минулого: образу потреби і досвіду реалізації. Але є ще один вимір – онтологічна інтенціональність свідомості, спрямованість на ідеальне, воля до недосяжного, воля до універсального сенсу присутності абсолютного – Суцього.

Екзистенція людської турботи, обґрунтування себе у світі передбачає пошук сутнісної повноти існування, пояснення такого сенсу свого життя, коли невідворотність останньої реальності – смерті – буде для свідомості лише інтерпретацією Нового Початку. Щоб жити, людині потрібні віра у безсмертя та приклади досвіду невмирущості свідомості, духовні факти вічності. І таким фактом є творчість ідей – образів краси та істини, – які мандрують душами поколінь, пробуджуючи інтуїцію вічності та волю до буттєвої повноти. Якщо кризь пам'ять досвід стає буттям, то й ім'я вписується в безконечну континуальність свідомості і дух позбувається паралізуючих кайданів страху невідворотності Кінця, адже зло – не онтологічне, а небуття – не субстанціональне. Тоді чого боятися?

Воля до безсмертя має два виміри: прагнення сутнісної повноти і прагнення субстанціональної безконечності. Друга ґрунтується на принципі еволюції свідомості, а перша – на принципі свідомої еволюції. Згідно з таким підходом історія людства поділяється на два періоди: час Еволюції Свідомості і час Свідомої Еволюції.

Етап Еволюції Свідомості – це, по суті, вся історія існування людства на планеті, починаючи від палеоліту до наших днів. Матеріалізацією цього процесу є техногенез: від палиці рикардіанського дикуна до сучасних цифрових технологій штучного інтелекту. Еволюція Свідомості – це гігантський часовий лаг у десятки тисяч років, який чітко диференціюється на три етапи, згідно з винайденням способів подолання суперечностей між буттям і небуттям: магія, релігія і наука. Магія – це інструментальне використання прихованих сил

природи для цілей виживання і відтворення людини. Релігія – це звертання до надприродних сил для зміни природного плину циклічних явищ у відповідність до людських потреб. На цьому етапі принцип “виживання і відтворення” доповнюється принципом “панування і підкорення”. Формується моральний наратив влади – оскільки вона “від Бога”, то легітимним вважається не лише тиск на природу через техніку, а й тиск на свідомість плебеїв сакралізованих представників влади з метою перерозподілу додаткового продукту. Так виникає патерн Великого Інквізитора. Саме на цьому етапі утверджуються відносини майнової нерівності, класова структура соціуму, перші державності та цивілізаційні утворення.

Новітня стадія Еволюції Свідомості – розвиток науки – характеризується інтелектуальним логіко-раціональним пізнанням та освоєнням людиною об'єктивних законів природи для практичного оволодіння її енергетичним потенціалом. Виникає Історія як систематизований досвід видирання вгору Великим Енергетичним Ланцюгом. Наука породжує парадигму Прогресу та прикладний аспект свого застосування до світу – індустріальну цивілізацію.

Особливо цікавою є ментальна релевантність підходів інтерпретації природи у магії і науці: природні явища являють собою універсальні незмінні феномени, об'єктивні та передбачувані, що піддаються зовнішньому впливові, тиску та модифікаціям, де ініціатором керованих змін виступає людина, а не божество, як у релігії. І якщо наука починається з середньовічної алхімії, то чим відрізняється від чаклуна сучасний ІТ-хакер, який творить віртуальні світи натисканням клавіш? Незрозумілі звуки магічних заклинань зміни природи конвертувались у незрозумілі для профанів графічні абстракції фізико-математичних формул. І цей інтеркультурний мегаісторичний тренд має своє пояснення: що є кінцевою метою науки? – Пошук першоелемента матерії, цеглинки світу, опредметнення субстанції для можливості неможливого: штучного поєднання субатомних наноелементів живої і неживої природи з метою уможливлення фізичного безсмертя біологічного організму людини – виробництва постлюдини у промислових масштабах із монетизованою перепусткою у безсмертя. Істина приходить як парадокс: якщо раніше джерелом доходу були процеси життя – енергетичний потік затрат праці, – то тепер джерелом доходу стає відтермінована тяглість смерті – технологічна інерція її уникнення через маніпуляції заміщення живої і неживої речовини в організмі людини.

Якщо земне життя людини є цінністю-у-собі, згідно з матеріалістичною доктриною науки, то сенс земного існування вписується у філософський наратив британського утилітаризму – досяжності повноти буття у чуттєвому задоволенні (а в умовах нано-нейро-біотехнологій штучного безсмертя – у задоволенні безконечному, звичайно ж, за гроші). А оскільки інструментом максимізації прибутковості є ефект масштабу, то саме культурна редукція,

плебеїзація естетичної насолоди та усереднення чуттєвої вишуканості ефекту споживної вартості наданої послуги і слугуватимуть основними показниками економічного розвитку у тому випадку, коли цифрові технології зведуть виробничі цикли у режим нульових граничних витрат.

Це буде когнітивний парадокс і культурна аномалія: розвиток інженерного інтелекту супроводжуватиметься екзистенційною редукцією свідомості. Досягнута технологічно повнота буття чуттєвих насолод в урготехнічному модусі штучного безсмертя редукує моральні імперативи культури у напрямку вседозволеності – пробудження і культивування тваринних інстинктів людської природи та повернення в неопалеоліт – “комп’ютеризоване царство штучної мавпи”. Такою “повнотою буття” зможуть користуватися розумово відсталі та морально zdegradovanі особистості, у яких нанозамінники неживої природи у структурі біологічного організму надали тілу інерції “штучного безсмертя”, оскільки на атомно-молекулярному рівні зникає відстежувана різниця між живою і неживою речовиною. Куди скотиться такий світ?

Постане новітня пастка екзистенційного вакууму як виклик постіндустріальній цивілізації: що робитиме урго-біокіборг-постандроїд зі своїм штучним безсмертям, сягнувши піку втоми і нудьги від безконечного нав’язування вимог дегенеративної активності чуттєвих вражень від постійної пропозиції контрекзистенційного непотребу – псевдологотерапевтичних симулякрів видуманого абсурду як мінових вартостей? Куди спрямує погляд той залишок душі, який у безконечності одноманіття пропозиції штучного безсмертя ще зберіг інтуїцію вічності – волю до Абсолютного Буття? Хто і як здолає цей виклик? Це і буде у вселенській історії час когнітивної флуктуації етапу Свідомої Еволюції – волі до Великого Повернення у Сутнісний полюс Буття, який буде здійснено духовним подвижництвом когнітаріату – меритократичним класом суспільства нооекономіки ідеаційної культури. Як це може відбутися?

Пошук сенсу життя полягає у знаходженні того, що існує вічно: не невизначено довго в часі, а в сутнісній повноті життєдіяльності як благодаті – безконечного дарування пізнаної істини, сотвореної краси та утвердженої правди. Людина шукає такого сенсу життя, у якому детерміновані часом події та обмежені у просторі тіла як модуси опредметненої любові не зникали б безповоротно у минулому, а зберігалися у неперервному існуванні особистої вічності та духовного безсмертя. Якщо життя є цінністю абсолютною і де ціною виступає лише офіра любові, тоді усе у Всесвіті і сам Всесвіт є цінністю відносною перед неунікним порогом жахаючої вічності сну без сновидінь.

Усі процеси життя у природі, а передусім – життя свідомості, протікають у рамках циклічного детермінізму від сутнісної повноти початку до субстанціональної дифузії кінця: так діє закон

ентропії – вирівнювання енергетичних потенціалів у спокої небуття. У сфері суспільної діяльності відбувається те ж саме. Наприклад, в економіці: зосереджена у проекті інноваційна підприємницька ідея нового способу виробництва нового виду товару несе сутнісну повноту якісного модуса оновленого світу – поліпшення умов та якості життя. У слові початку завжди зосереджена сутнісна повнота: увесь потенціал можливостей у праксеологічній актуалізації проявленої дійсності, де єдине може постати усім. Сутнісна повнота – це онтологічна свобода духовної творчості. Тому впроваджена у виробництво інноваційна ідея приносить максимальний прибуток, який називають “чистим прибутком” – грошовим доходом, якому не відповідає жодне платіжне зобов’язання, жодна боргова квитанція. Оскільки ринок – це інформаційний механізм, який через сигнатуру цін інформує учасників про полюси прибутковості, бо економічний мімізис призводить до того, що вільний доступ забезпечує залучення капіталу у прибуткову галузь, ринок насичується, норма прибутку усереднюється і, коли гранична продуктивність ресурсів відповідатиме граничній корисності усвідомлених споживчих потреб в оптимумі Парето, виробництво прибутку зникне взагалі. Тому гомеостаз – це констатація ентропії, що підтверджує “парадокс Шумпетера”: у точці свого максимуму економіка працює без прибутку.

Онтологічна повнота усіх сенсів зосереджена у топосі Великого Початку. Життєві цикли – це енергетична розтрата, ентропія, рух від сутнісної повноти до дисипації рівня субстанційного першоелемента абсолютної однаковості, нумеричної одноподібності, царства знесутнісної кількості нерозрізнюваного, вміст без змісту, гомеостаз цвинтаря як остаточна кінцева мета руху усіх живих систем. Воля до повернення у Сутнісну Повноту – початок Свідомої Еволюції. Ойкос такого світу визначається як нооекономіка.

Наш час – це час торжества науки, яка витіснила на периферію еволюції свідомості релігію, а попередня – магію. Наука спрямована на інтелектуальне освоєння світу, на зовнішню природну дійсність, на пізнання властивостей елементів природи аж до субстанційного першоелемента матерії, з якого починається все. Тоді цей першоелемент можна буде використовувати з розуміння прикладної доцільності максимізації утилітарного комфорту й отримати повну владу над природою. Людина нарешті зможе звільнитися від апіорної даності детермінізму природи, анулювавши принцип дефіциту життєвих благ – від повноти споживчого кошика до нанобезсмертя. Але цей першоелемент – субатомна частка – ховається у надрах простору, де простір і час змінюють свої властивості: звуження простору інтенсифікує процеси в часі до немислимих швидкостей, коли факт буття неможливо констатувати; коли існування зводиться до ймовірності; коли може бути все, але відносно.

Опанування природи через економічну діяльність ґрунтується на іншому принципі:

спресуванні часу речовинного формотворення з допомогою машинної техніки та інженерних технологій, внаслідок чого збільшується кількість виробленої продукції за фіксовану одиницю часу. Тобто згорання часу супроводжується розширенням простору – збільшенням кількості одиниць товару: все з точністю до навпаки, ніж у квантовій фізиці. Стандартизація масового виробництва – це і є факт завершальної фази циклу. В інформаційній економіці відбуваються такі ж процеси: інтелектуальний продукт як товар, що приносить дохід у нарративному тренді своєї максимізації, повинен бути всеохопним для масової свідомості, щоб дістатися гаманця кожного плебея. Але смислова редукція слова (бо лише так зможе зрозуміти зміст повідомлення плебей) є показником занепаду культури, тому економічний розвиток може супроводжуватися моральною деградацією – це не парадокс, а закономірність спадної траєкторії циклу соціокультурної динаміки. Ефект масштабу як інструмент прибутковості передбачає цільову плебеїзацію споживацької аудиторії. Це і є прихований прояв ентропії духа: масовість через знесутніснення, де квінтесенцією еволюції свідомості стане постать Великого Інквізитора – тотального уніфікатора кожної унікальності заради досконало-симетричної структури знежиттєвленого порядку ургопостандродів посеред ідіотичної нудьги та невимовної туги штучного безсмертя – закономірна ціна постульованого гомеостазу, яку заперечують дипломовані мейнстрімівці.

Усі знання беруть початок у спостереженні та співвіднесенні спостережуваного з досвідом, тобто оцінюванні. А це означає, що має існувати спостерігач, у свідомості якого відображаються властивості досліджуваної реальності. А це означає, що світ є продуктом мислення, що простір і час породжені розумом, зокрема здатністю фіксувати світ фрагментарно. А це означає, що людина є творцем реальності, яку досліджує згідно з платонівським принципом “вагітності до зачаття”. Але що досліджує людина: речовину, яка розпадається до субатомних елементів світла і зникає? Виходить так, що уся дійсність є згущенням світла, яка породжена з семантичного вакууму завдяки вибірковій здатності фокуса уваги свідомості? Чому тоді люди здатні пізнавати, бачити і мислити речі однаково, адже, як довів А. Ейнштейн, коли спостерігачі рухаються з різними швидкостями, то вони по-різному впорядковують події в часі? А когнітивна темпоральність свідомості у кожного унікальна, тому кожен має власний досвід. Чи можлива взагалі холономність пізнання Єдиної Істини, а отже – солідарна воля до соборного буття? Що творить органічну цілісність розумово автономних особистостей? Яке слово поєднує серця у топосі духа?

Якщо одночасність подій відносна, бо залежить від місцезнаходження спостерігача, тоді послідовність феноменів буття буде різною. А це означає, що усі виміри матеріальної дійсності є лише елементами мовлення, оскільки межі світу визначаються межами слова, породжуваного

свідомістю. А це означає, що люди є носіями світів у собі (у прямому значенні цього слова). І виходить так, що спостерігач є не лише учасником вселенського дійства, а й співтворцем. Оскільки думкою можна бачити невидиме, то експериментальні пошуки першоелемента субстанції привели до несподіваного розуміння матерії не як сукупності неподільних часток-атомів, а як квантового поля – континууму, – де частка виникає як спонтанне згущення цього поля, енергетичний вузол. Тож матерія – це збуджений стан поля у випадковій точці. Субатомні частинки є не окремими згустками речовини, а ймовірнісними моделями без ознак матеріальної субстанції, тривалість існування яких гранично нестабільна і залежить від швидкості її руху відносно спостерігача, і рух цей являє собою не звичну лінійну послідовність об'явлених миттєвостей, а непередбачувано мінливе теперішнє. І що менший простір, то швидше коливання субатомної частки, а отже як ймовірнісна модель субатомна частка може існувати одночасно в різних точках, через що її стани не можуть бути описово зафіксованими взагалі, бо змінюється лише ймовірнісна модель – намагання частинки перебувати у певних точках у вигляді спалаху. Ця ситуація підтверджує думку А. Шопенгауера про Абсолютну Волю до Життя – недиференційовану чисту потенціальність буття всього, яку Р. Генон називає “субстанцією” і яка стосовно спостерігача проявляється як наномиттєвості світлових імпульсів – фотонів. Отож, первинно існує лише світло.

Але кожен вчений знає, що кожне наукове відкриття у тривалій дослідницькій роботі відбувається завдяки інтуїтивному осягненню раптового підсвідомого спалаху без логіко-раціонального пояснення джерела, будь-якої каузальності протяжності одкровення. Чи не діє тут наскрізно один і той самий закон – Єдиний Метафізичний Принцип Всезагального Буття: спресування простору анулює час; простір згортається у фокусі точки уваги і в миттєвості часу уприсутнюється вічність – так Істина стає Буттям. Якщо в матеріальній економіці машинне виробництво, спресовуючи часову тривалість, розширює соціальний простір присутності товару на ринку, то в нооекономіці навпаки: згорання простору у фокусі мислення актуалізує потенціал вічності, тобто можливості всього, яка у модусі слова стає образом опредметненого буття нової дійсності. Але як рухається слово полем розуму Свідомої Еволюції?

Макросвіт і мікросвіт об'єднує спільний принцип: руху, зміни, перетворень. У людських відносинах цей принцип проявляється як обмін. За всю свою історію людство видумало два типи обмінів: ринковий і символічний. Ринок є основний об'єкт дослідження економістів. Але що таке ринковий обмін як онтологічна категорія? Ринок – це вид соціального простору руху і перетворення енергії, речовини та інформації у вартісні модуси з подальшою трансформацією збереження енергії у соціально узгодженій формі – монетизованому

доході. А гроші – це семіотичний інструментарій еквівалентності; тобто гроші забезпечують зворотню транзитивність руху енергії у рівній пропорційності між учасниками обмінів. Гроші придумали як інформаційний знак міри вартості. А вартість визначається працею – інтенсивністю енергозатрат організму в часі: чим довша тривалість – тим вища вартість (закон Д. Рікардо). Машина спресовує час, знижує вартість і утворює прибуток (бо чим більше зі структури вартості емансиповано вмісту живої праці – зарплати, – тим більшим є залишок – прибуток). Зростаючі граничні витрати визначають ціну ринкової пропозиції. Проте нульові граничні витрати повністю анулюють принцип дефіциту, цілковито емансипувавши вміст праці у структурі вартості, забезпечуючи чисту виручку і повну конвертацію доходу у прибуток. Але при цьому зникає принцип утворення ціни ринкової пропозиції, вибудованої на підрахунку витрат, а отже обвалюється ціновий механізм і звичні принципи ринкового обміну втрачають свою впізнаваність. Ідея суспільства як ринку доходить своєї есхатологічної межі як явище історії. Що ж залишається? – Залишається обмін символічний. Що таке символічний обмін?

Основний принцип цього типу обміну – апріорна нееквівалентність обмінюваного. Символічний обмін – це дарування такої міри надлишку, яку неможливо еквівалентним чином віддарувати у рівновеликому ціннісному вимірі: дарунок-у-відповідь завжди буде меншим, недостатнім, що генеруватиме особливий тип ментальності одержувача дару – культуру провини. Депресивний досвід культури провини сублімує у культуру сорому, що стає підвалиною розвитку капіталізму – протестантською етикою. У метафізичному детермінізмі напередвизначеності, яку протестанти успадкували з германського язичництва, людина нічого не може дати рівнозначного за дар Божої благодаті. Тому моральним еквівалентом віддаровування є реалізація покликання через обов'язок професійної діяльності – економічних відносин на договірній основі. А наратив дотримання пунктів контракту формує ментальність культури сорому та свідомість суспільства закону. Сама ідея договору передбачає паритет інтересів, зафіксований у взаємовигідних еквівалентних мінових пропорціях монетизації угод. У цьому місці ринок і символічний обмін розходяться в різні сторони, ґрунтуючись на різних принципах: зворотної транзитивності монетизованої еквівалентності та дарування надлишку, еквівалентно не транзитивного (бо що можна дати рівноцінного взамін за життя чи душу?). До такого нееквівалентно-нетранзитивного блага дару надлишку буття належить і істина. Ось чому когнітивна істина не може мати ринкової ціни, але її мають набуті компетентності, які купуються і продаються як консультативні, управлінські чи освітні послуги. А це означає, що суб'єктом ринкових відносин може бути не митець, а софіст, наприклад продюсер, венчурний підприємець,

менеджер чи маркетолог, той, хто оперує чужою цінністю, яку сам опанував попередньо, а не народив через інтелігібельне одкровення.

На інформаційному ринку купуються і продаються інтелектуальні блага, як писав М. Кастельс, за “гроші у неймовірних кількостях”. Але як об'єктивно визначити вартість інтелектуального продукту? Вартість товару визначається кількістю затраченої праці протягом робочого часу. Скільки часу триває процес виробництва слова? Аналогічно з миготінням субатомних елементів у квантовій фізиці – мить, а миттєвість – це абсолютна часова дискретність матеріального буття, яка не фіксується у кількісних співвідношеннях ні приладами, ні навіть фізичними чуттєвими рецепторами людського організму. То як рахувати мить часу, щоб виразити грошовою сумою вартість слова і доходу? Тобто онтологія вартості слова виключає принцип еквівалентності. Тому слово може бути лише предметом дарування, у якому надлишком пропозиції благодаті виступає істина – онтологічна новизна опредметненої безконечності як споживна вартість вищого ступеня духовного буття. Тобто соціальним простором руху інтелектуальних благ може бути лише символічний континуум обміну.

Символічний обмін у деперсоніфікованому просторі інформаційної мережі, що відрізняє ноо-економіку від традиційного суспільства, передбачає онтологічну релевантність когнітивного потенціалу учасників, подібність співпережиття внутрішніх світів, бо лише так уможливується аксіологічна холономність – єдність у волі до Істини, а отже, соборність духа і солідаризм соціального капіталу як гранична міра довіри до інститутів (що є рожевою мрією усіх мейнстрімівців, які про це постійно базикають, але погано уявляють).

Спонтанна дискретність субатомної частки, яка більшє нагадує тотальність ймовірнісної присутності, ґрунтується на тому ж принципі, що й інтелігібельне одкровення інноваційного відкриття чи доктринальної новації, здійснюваної фільтром свідомості у вибіркового розпаковуванні спресованих сенсів семантичного вакууму, внаслідок чого з'являються інтелектуальні проекти-ідеї, оформлені у слова. Якщо спресовані сенси семантичного вакууму – ймовірнісні ейдоси всезагального буття – існують примордіально як чиста потенціальність усіх речей, подій і явищ, то людський інтелект цінності речей продукує чи відкриває? Чим є інформація, якою оперує свідомість: іманентною властивістю речей-у-собі і явищ навколишнього світу, яку людина когнітивно розпаковує-відкриває, чи інформація знаходиться в самій людині, у надрах її душі (Тома Аквінський ототожнював душу зі свідомістю) і людина створює, народжує її зусиллям волі та інтелекту, видобуває та об'являє з онтологічного лона у собі самій як носій внутрішнього всесвіту – семантичного вакууму, будучи подобою Творця, Який вміщує у Собі своє творіння – Всесвіт. Такий підхід дає різне розуміння субстанції вартості, а отже пропонує іншу систему розподілу та принципи формування

економічних інститутів. Якщо речі несуть інформацію-у-собі, то інтелект її відкриває, перетворюючи на відомі дочасно приховані незалежні від людини процеси у вигляді розуміння корисності (опредметненого детермінізму у формі потреби), яка надалі поступає на ринок як товар. Тобто товаризуються властивості пізнаної природи, але сам принцип формування вартості має включати ту першооснову, яка зберігається при всіх перетвореннях. Нею не може бути споживна вартість, яка постійно змінюється під впливом закону спадної граничної корисності; нею не може бути мінова вартість, яка постійно змінюється під дією закону зростаючих граничних витрат. Субстанцією вартості може бути лише те, що зумовлює усі інваріанти перетворень, залишаючись незмінним – “нерухомий рушій” Аристотеля. Чи може бути такою праця – витрати людської робочої сили як втілена в річ енергія: у будь-яку річ? Здається, що так. Але ж потенціал робочої сили мінливий, він сам залежить від притоку енергії з харчів і доходу? А мінливе не може бути субстанцією за визначенням.

Якщо ж припустити, що буттю кожної речі, корисні властивості якої інтелектуально пізнані і якими як товаром торгують на ринку, передує ідея речі, зокрема її сутнісна властивість бути тим, чим річ є, то першоосною вартості виявиться не речовина чи навіть енергія, а інформація, ейдос, ретрансльований словом у соціальному просторі комунікації. Інформаційна упорядкованість системи не еквівалентна енергетичним витратам: слово істини через дар одкровення може змінити стан свідомості без жодних енергетичних затрат, а отже – змінити світ. Навіть якщо взяти до уваги матеріальний технологічний виробничий процес, то первинно це передбачає реалізацію не енергії, а інформації – планів і розрахунків свідомо поставлених цілей, проектів. А проект – це образ бажаного майбутнього, що запускає енергетичні процеси трудових зусиль живої та уречевленої праці як обрахованої вартості. І хоча на перший погляд здається, що на ринку торгують минулим – конвертованою у товар енергією людського організму, – насправді на ринку торгують майбутнім, втіленою в річ ідеєю, яка змінить дійсність через осенсовлену корисність.

Якщо ж на інформаційному ринку продається інтелектуальний продукт, енергетичні витрати якого зводяться до відтворювальної здатності носія збереження інформації, то вартість такого товару буде суто інформаційною, проективною, футуросинергетичною, без підстав підрахунку енергетичних витрат організму. А це означає лише одне: субстанцією інтелектуальної вартості має бути лише істина. І тут проблема: субстанція – це недиференційована чиста потенціальність матерії. А інформація – не матеріальна, отже, вартість слова як істина – не субстанціональна. Що ж тоді виходить: істина не може бути субстанцією вартості слова? – Ні, не може!

Категорія вартості слова не субстанціональна, а есенціальна. Об'явлення слова не потребує

фізичного простору, а отже у мить інтелігібельного одкровення через істину час конвертується у вічність, де подією стає сутнісно збагачене буття. Такою подією інтелектуальної реальності може стати будь-що, але завжди нове як опредметнена безконечність – ейдос. Якщо часова асиметрія спостерігача, яка залежить від швидкості його руху, творить ілюзію маніфестації однієї події як кількох, то емансипація від часового детермінізму у точці фізично спресованого простору маніфестує одну-єдину всеохопно-ціннісну подію універсального буття – Буття Суцього у спалаху Істини. Саме тому люди здатні розуміти один одного, виявляючи попит на безконечну маніфестацію Єдиної Істини у полі розуму. Тому пропозиція Істини у слові є пропозицією дару надлишку благодаті у структурі символічного, а не ринкового обміну, бо у миті одкровення фізичний час конвертується у сакральний. Тому ринкові відносини протікають у профанному, а не сакральному часі.

Хто такий когнітарій? На нашу думку, платонівський принцип “вагітності до зачаття” виразно кореспондується з поняттям “філософії серця” Григорія Сковороди, зокрема з концептами “нерівної рівності” та “зрідненої праці”. Когнітарій – це особливий гатунок інтелектуала, який інтелігібельно продукує цінності онтологічної новизни завдяки творчій здатності виявляти приховане суще. Як мікроспалах субатомної частки, яка локалізацію ототожнює з безконечністю, а мить – із вічністю, так і об'явлення Суцього у слові роблять його автоматично впізнаваним і затребувано бажаним для споживацької аудиторії, яка пережила нігілістичний досвід ентропії духа і має рафіновані екзистенційні потреби.

Нагадуємо, що когнітарій – це творець гуманітарних проектів Свідомої Еволюції. Цікаво, що інженерно-технологічні проекти у системах виробництва із нульовими граничними витратами теж будуть елементами символічного обміну, адже спресування робочого часу та мінімізація до нуля витрат енергії буде умовою надлишку пропозиції товарної маси, а факт відсутності витрат унеможливить зворотню транзитивність еквівалентності у вигляді грошової суми акту купівлі, що відображає ціну на основі підрахунку витрат. Таким чином, купівельна транзакція з боку попиту являтиме собою монетизовану форму “дарунку-у-відповідь”, а не кількісний детермінізм відображених у ціні товару витрат виробництва. Системи виробництва з нульовими граничними витратами, в основі яких лежатиме штучний інтелект, спрямовують людський капітал в альтернативну сферу застосування розуму, де інформаційна послуга машини не зможе замінити сутнісну властивість людини – екзистенційний пошук істини. Суб'єкти такого типу інтелектуальної активності визначаються як когнітарії.

Ринок інформаційних послуг був і залишається жорстко сегментований за категоріями споживачів та фрагментований вибірковістю смаків. Розмаїття

повідомлень та етично допустимих інтерпретацій – ключова ознака такого ринку, який апріорно тяжіє до безконечності, де чинником обмеження слугує лише уява. З іншого боку, зрозуміло, що слово істини виражає інтегральний зміст синергії волі, коли загальна ціль є емерджентним образом індивідуальних потреб без опортуністичних наративів. Оскільки колективні цілі виражають індивідуальні інтереси, а суперечності в умовах обмеженого доступу невідворотні, то найефективніший спосіб досягнення спільних завдань – це застосування біополітичної стратегії “архітектури вибору” в межах управлінського патерна “Великого Інквізитора”. Проте суспільство когнітаріату функціонує в умовах мультиінтелектуальної структури соціокультурних та економічних інтересів, де апріорна сегментація слугує підставою аксіологічної синергії.

У чому полягає перевага Великого Інквізитора? Передусім у тому, що в такій системі цілі задані не дискусивно-узгоджено, а нав’язані з позицій вищої доцільності, а отже передбачають обмежену відповідальність учасників і, відповідно, вищий ступінь безтурботності та емпатії. Індивід сприймає колективну ціль як власну, солідаризуючись із імперативом сакралізованої влади. Такий підхід дозволяє мінімізувати поточні латентні екстерналиї “дрібних гнізд чорного лебедя”, оскільки централізована мобілізація ресурсів усуває локальні суперечності приватних інтересів. Але така система вразлива при наблизенні до кінцевої мети: потенціал віри як джерело пасіонарності має конвертуватися в опредметнені здобутки, наприклад добробут. Якщо цього не відбувається, то на горизонті з’являється гігантський Чорний Лебідь, який несе загрозу вже не окремим елементам структури системи, а безпосередньо їй самій як цілісності. Так розвалюються централізовані структури.

Мультиінтелектуальні системи (а саме такою ми вважаємо нооекономіку когнітаріату) функціонують по-іншому: невідворотні локальні суперечності долаються колегіальними рішеннями оптимального вибору. Треба розуміти, що суперечності між когнітаріями – це не виробничі відносини розподілу і привласнення доходів; це дискурс узгодження істини. На цьому шляху постійного діалогу шліфування й узгодження ідей формується особливий тип досвіду не “перестрибування” через локальні “гнізда чорних лебедів”, що на виході загрожує макрокатаклізмом. Навпаки, синергія рішень когнітаріату здатна долати саме цю останню, найнебезпечнішу ділянку шляху найсерйозніших викликів, де безпорадні авторитарні лідери, всемогутні диктатори та Великий Інквізитор. У чому ж таємниця?

Пізнавальну діяльність Платон називав “пригадуванням душі”. Тобто свідомість – це пам’ять про майбутнє. Когнітивна істина – більше ніж відповідність теорії і практики; вона інтегральна у тому сенсі, що Ціле зосереджується у частці, сума перебуває в одиниці, примордіальна повнота Великого Початку зосереджена у

гірничному зернятті духа у режимі фрактальної тотожності, де частка несе у собі потенціал властивостей Цілого. Споживна вартість онтологічної новизни – когнітивна істина – це і є продукт творчості когнітаріату, що забезпечує синергію волі у прийнятті спільних рішень. Суперечності розподілу тут немислимі, оскільки фрактальний тип свідомості оперує у структурі символічного обміну, що ґрунтується на пропозиції надлишку, еквівалентно нетранзитивного монетарно. Грошова форма дарунку-у-відповідь як модифікація доходу – це і буде реліктова присутність ринку у структурі символічного обміну нооекономіки. І сума ця буде детермінована лише почуттям вдячності, а не підрахунком витрат.

І тут – основна проблема: якщо свідомість – це пам’ять про майбутнє, якого ще об’єктивно немає як опредметнених фактів досвіду, а гуманітарні проекти, на відміну від інженерно-технологічних, не вимірюються і не обраховуються дискретностями енергетичних потоків у часі та фізичним формотворенням речовини у просторі, то як досягти консенсусу змістів чину кожної свідомості, яка носить автономні унікальні світи у собі? Справа в тому, що сам факт унікальності кожної людини говорить про цілісність онтологічної безконечності – Єдиного Першоджерела Життя, зосередженого у кожному творінні як свідомість, бо лише так Вічність і Безконечність може проявитися в часі і просторі як подія і як стан існування, як факт буття духа в матерії, який устами людини каже: Я Є! – кожної людини в історії світу та географії Землі! Образ інтуїції Цілого дається у пізнання через символ, тому гуманітарні проекти когнітаріату являтимуть собою інтелігібельні продукти символічної творчості. Консенсус, як умова синергії волі когнітаріату – соборності соціального капіталу нооекономіки, – ґрунтуватиметься не на дискурсі пошуку оптимальних підходів, а на глибинності змістів художніх образів тих медіаторів, які максимально повно відобразатимуть нормативну суть Примордіального Концепта у поточний момент історичного часу. Цей тип розуміння являтиме собою синтез Логоса й Архетипу, бо лише так Істина може конвертуватися в Буття земної дійсності не просто через вибірковість фільтра людської свідомості, а через її апріорну заданість фрактальної подоби Абсолютного.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Означивши символічну творчість як холономний наратив синергії свідомості і волі когнітаріату завдяки інтелігібельному продукуванню надлишку у формі інтелектуального продукту іманентного досвіду істини, ретрансльованої простором символічного обміну, перед нами вималювалося нове і цікаве завдання:

по-перше, використовуючи циклічну парадигму історії, висунути гіпотезу нооекономіки як початкову фазу Свідомої Еволюції, що знаменує собою сутнісні зрушення у культурі і повернення до ідеаційної культурної ментальності,

меритократичним носієм якої ми вважаємо когнітаріат;

по-друге, враховуючи масштабність впливу різного калібру “чорних лебедів”, дослідити можливість зусиллями когнітаріату трансформації “гнізда Чорного Лебеда” у політ Сокола Золотого Тризуба як історичний шанс і місію України-Русі стати осередком і прецедентом сублімації “Царства Кесаря” у “Царство Духа”, породивши феномен Нового Світу – Цивілізацію Священства на горах Єрусалиму Півночі;

по-третє, простежити перспективи інституцієтворчості нооекономіки на основі принципу холономності через символічну творчість та застосування культурно-історичного капіталу як ресурсу софійності когнітаріату в Україні, його праксеологічного солідаризму, аксіологічної ідентичності та онтологічної соборності та обґрунтувати саму можливість такої реалізації в умовах місця і часу української дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронюк О. Філософія сакрального. Київ : Видавець Марко Мельник, 2018. 256 с.
2. Енаф М. Ціна істини: дар, гроші, філософія. Київ : Дух і літера, 2019. 512 с.
3. Зарубицький К. Природа людини в світлі концепції холономності світу. Київ : Стило, 2014. 44 с.
4. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Київ : «Видавництво “Ваклер” у формі ТОВ, 2007. 304 с.
5. Капра Ф. Дао фізики. Дослідження паралелей між сучасною фізикою і східною філософією. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2023. 384 с.
6. Маклаков А. Влада і насолода. Харків : Вид-во “Ранок” : Фабула, 2019. 240 с.
7. Опанасюк О. Іntenціональність у просторі культури: мистецтвознавчий, культурологічний та філософський аспекти : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2013. 448 с.
8. Рамо Дж. К. Сьоме чуття. Під знаком передбачуваності: як прогнозувати і керувати змінами у цифрову епоху. Київ : Форс Україна, 2017. 336 с.
9. Роджерс Е. Дифузія інновацій. Київ : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2011. 591 с.
10. Северино Е. Сутність нігілізму. Київ : Темпора, 2020. 688 с.

11. Талеб Н. Н. Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті. Київ : Наш Формат, 2023. 400 с.

12. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство, сила. Київ : Акта, 2003. 560 с.

13. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2011. 242 с.

REFERENCES

1. Voron`iuk O. (2018), *Filosofija sacral`noho*, Wydavets` Marko Mel`nyk, Kyiv.
2. Henaff M. (2019), *Tsina istyny: dar, hroshi, filosofija, Duh I litera*, Kyiv.
3. Zarubyskiy K. (2014), *Pryroda l`udyny v svitli kontseptsii holonomnosti svitu*, Stylos, Kyiv.
4. Kastel`s M. (2007), *Internet-galaktika. Mirkuvannia shchodo Internety, biznesu I suspil`stva*, “Vydavnytstvo “Vakler”, Kyiv.
5. Kapra F. (2023), *Dao fizyky. Doslidjennja paralelei mihz sychasnoju fizykoju I shidnoju filosofijeju*, Wydavnycha hrupa KM-BUKS, Kyiv.
6. Maklakov V. (2019), *Vlada I nasoloda*, Vydavnytstvo “Ranok” Fabula, Kharkiv.
7. Opanasijyk O. (2013), *Intentsional`vist` u prostori kul`tury: mystetstvoznachyj, kul`torolohichnyj ta filosofsk`iy aspekty : monohrafija*, Liha-Press, Lviv.
8. Ramo, J. K. (2017), *S`ijome chutt`ya. Pid znakom peredbachuvanosti: jak prohnouzuvaty I keruvaty zminamy u tsyfrovu epohu*, Fors Ukraina, Kyiv.
9. Rojers E. (2011), *Dyfuzija innovatsiy, “Wydavnychiy dim “Kyivo-Mohylianska akademiya”*, Kyiv.
10. Severyno E. (2020), *Sutnist` nigilizmu, “Tempora”*, Kyiv.
11. Taleb, N. N. (2023), *Antykryhkist`. Pro (ne)vrazlyve u real`nomu zhytti*, Nash Format, Kyiv.
12. Toffler E. (2003), *Nova paradyhma vlady. Znannia, bahatstvo, syla, “Akta”*, Kyiv.
13. Shumpeter J. (2011), *Teorija ekonomichnoho rozvytku. Doslijen`ya prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsiklu, “Wydavnychiy dim “Kyivo-Mohylianska akademiya”*, Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 29 вересня 2023 року